

106 Κανόνες Ὄρθογραφίας Βυζαντινῆς Μουσικῆς

Κανόνες γιὰ τονισμένες συλλαβές

1. Ἡ βαρεῖα, ἡ πεταστή, καὶ τὸ ψηφιστὸν τίθεται στὶς περισσότερες τονισμένες συλλαβές, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται μόνο ὅταν ἀκολουθεῖ κατιῶν χαρακτήρας.¹ Τὸ ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς χαρακτήρες χρησιμοποιεῖται ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἂν ὁ χαρακτήρας ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι ἑτεροσύλλαβος καὶ ἀπὸ τὸ πόσοι κατιόντες χαρακτήρες ἀκολουθοῦν. Συνήθως, ὅταν ὁ ἐπόμενος χαρακτήρας εἶναι ὁμοσύλλαβος, τίθεται βαρεῖα, ἐνῶ ὅταν εἶναι ἑτεροσύλλαβος, τίθεται πεταστή. Ἀλλὰ ὅταν ἀκολουθοῦν παραπάνω ἀπὸ ἕνα κατιῶν χαρακτήρας, τίθεται ψηφιστὸν, ἄσχετα ἂν ὁ ἐπόμενος χαρακτήρας εἶναι ἑτεροσύλλαβος ἢ ὁμοσύλλαβος:

2. Ἐξαιρέσεις στὸν κανόνα 1:

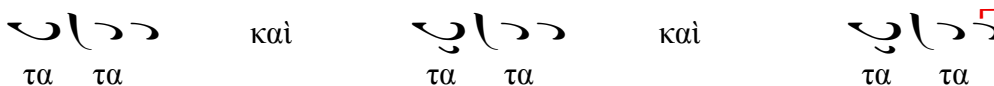
α) Ἡ πεταστή τίθεται ἀντὶ τοῦ ψηφιστοῦ ὅταν ὁ ἐπόμενος κατιῶν χαρακτήρας εἶναι ἑτερόχρονος:

Στὰ κάτωθι παραδείγματα, τίθεται ψηφιστὸν διότι ὁ κατιῶν χαρακτήρας ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι ἰσόχρονος μὲ τὸν τονισμένο χαρακτήρα:

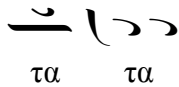

β) Ἐπίσης ἡ πεταστή τίθεται ὅταν ἀκολουθοῦν ἕνα ἢ περισσότερα ζευγάρια ἀπὸ ἀποστόφους:

¹ Βλέπε κανόνα 69 γιὰ ἐξαιρέσεις αὐτοῦ τοῦ κανόνα, σχετικὰ μὲ τὴν χρῆσι τῆς βαρείας χωρὶς νὰ ἀκολουθήσῃ κατιῶν χαρακτήρας.

Ὁ Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ, ὅμως, ἔγραφε τὴν προηγούμενη θέσι με ὀλίγον ἀντι πεταστής:

γ) Ἐπίσης, τίθεται πεταστή ὅταν ἀκολουθεῖ ἀπόστροφος με κλάσμα τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ἄλλη ἀπόστροφος:

δ) Ὅμως, ἡ πεταστή δὲν χρησιμοποιεῖται σὲ δίχρονο χαρακτήρα μετὰ τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ἓνας μόνο κατιῶν χαρακτήρας:

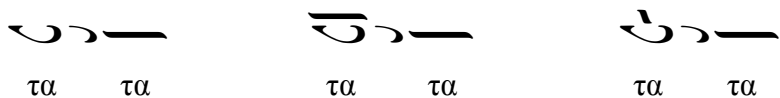

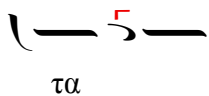
ἢ ἀλλὰ ὄχι: (Λάθος)*

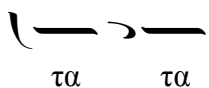
Ἡ ἀκόλουθη θέσις, ὅμως, ἀποτελεῖ ἐξαιρέσι σὲ αὐτὸν τὸν κανόνα:

ε) Ἐνας ἀνιῶν χαρακτήρας τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ μία μόνο ὁμοσύλλαβη ἀπόστροφος δὲν μπορεῖ νὰ γραφῆ με βαρεῖα ἐὰν ἡ ἀπόστροφος δὲν εἶναι ἐγγοργος (δηλ. με γοργόν, δίγοργον, ἢ τρίγοργον). Γιὰ νὰ τονισθῆ ἐκεῖνος ὁ ἀνιῶν χαρακτήρας, γράφεται με πεταστή ἀντι γιὰ βαρεῖα. Ἀλλὰ στὴν ἴδια περίπτωσι, ἓνα ἴσον ἢ κατιῶν χαρακτήρας γράφεται με βαρεῖα.

 (Σωστό)

 (Σωστό)

 (Λάθος)

* Τηρήθηκε αὐτὸς ὁ κανόνας ἀπὸ τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς μεγάλους συνθέτες τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅπως ὁ Γρηγόριος ὁ Πρωτοψάλτης, ὁ Χουρμούζιος ὁ Χαρτοφύλαξ, ὁ Πέτρος ὁ Ἐφέσιος, καὶ ὁ Θεόδωρος Φωκαεὺς. Ἀλλὰ ὁ Στέφανος ὁ Λαμπαδάριος συχνὰ ἔκανε ἐξαιρέσι σ' αὐτὸν τὸν κανόνα, ὅταν ἔγραφε τὴν κάτωθι θέσι:

3. Ἡ τονισμένη συλλαβὴ πρὶν ἀπὸ ἓνα συνεχῆς ἑλαφρόν, συνήθως θὰ γραφῆ ἢ μὲ πεταστὴ ἢ μὲ ψηφιστόν, ἀνάλογα μὲ τὶς συλλαβὲς ποὺ ἀκολουθοῦν καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν διάρκειά τῆς τονισμένης συλλαβῆς: *

4. Ἡ πεταστὴ δὲν μπορεῖ νὰ γραφῆ μὲ κλάσμα ὅταν ἀκολουθοῦν δύο ἔγγοργες ἀπόστροφοι, ἐκτὸς ἂν προηγεῖται βαρεῖα.

5. Ἡ μοναδικὴ περίπτωση τοῦ ψηφιστοῦ μετὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἀκολουθοῦν τοῦλάχιστον δύο κατιόντες χαρακτήρες εἶναι ἡ ἐξῆς συνηθισμένη θέσις:

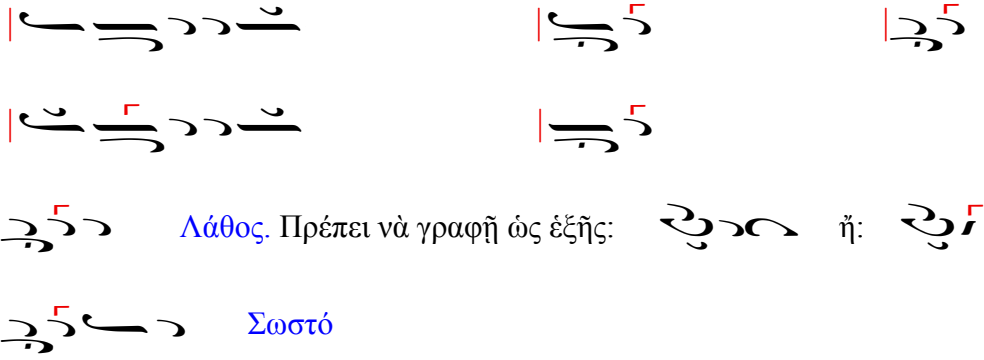
6. Τὸ ψηφιστόν δὲν τίθεται σὲ χαρακτήρα μετὰ τὸ ὁποῖο ἀκολουθεῖ ἑλαφρόν. Μπορεῖ ὅμως νὰ τεθῆ πεταστὴ.

ἢ ὡς ἐξῆς: τ τ τ

* Ὁ Γρηγόριος ὁ Πρωτοψάλτης, ὁ Πέτρος ὁ Ἐφέσιος, ὁ Θεόδωρος Φωκαεὺς, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Λαμπαδάριος τήρησαν αὐτὸν τὸν κανόνα. Ἀλλὰ ὁ Χουρμούζιος ὁ Χαρτοφύλαξ καὶ ὁ μαθητὴς του ὁ Στέφανος ὁ Λαμπαδάριος ἔγραφαν τὸ δεύτερο παράδειγμα σ' αὐτὸν τὸν κανόνα μὲ πεταστὴ ἀντὶ μὲ ψηφιστόν. Αὐτὸ τὸ παράδειγμα σπανίως γράφεται οὔτε μὲ πεταστὴ οὔτε μὲ ψηφιστόν, ἀλλὰ ἀπλῶς ὡς ὀλίγον.

Κανόνες για Χαρακτήρες στην Άρσι

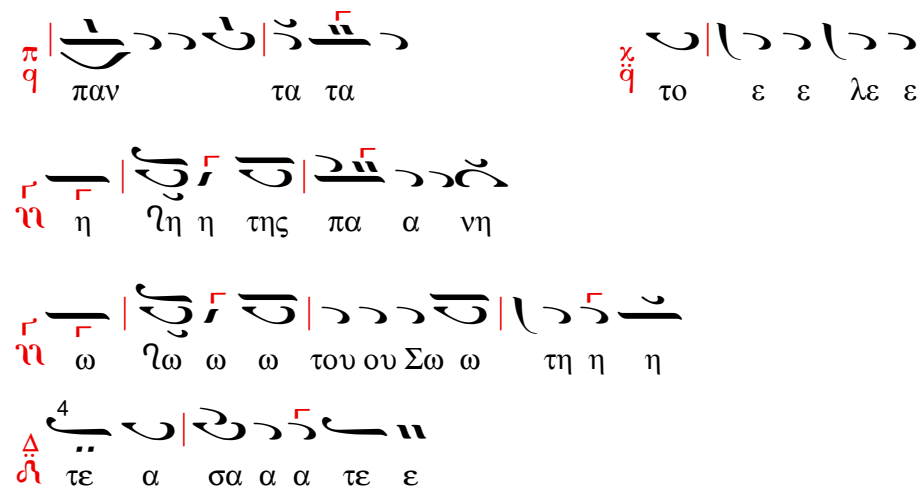
7. Το αντικένωμα μπορεί να τεθῆ κάτω ἀπὸ ἓνα ὀλίγον (ἔγγοργο ἢ μῆ) στὴν ἄρσι ὅταν ἀκολουθεῖ κατιῶν χαρακτήρας. Τὸ αντικένωμα μπορεί νὰ τεθῆ στὴν θέσι μόνο ὅταν συνοδεύεται μὲ ἀπλῆ, καὶ τότε ἀκολουθεῖ μόνο ἓνας κατιῶν χαρακτήρας.

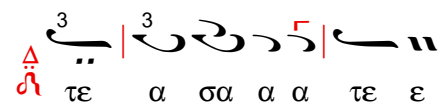
8. Δύο συνεχόμενοι χαρακτήρες δὲν μποροῦν νὰ γραφοῦν μὲ αντικένωμα.

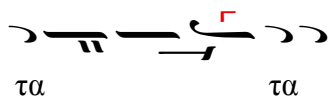
9. Ἡ μονόχρονη πεταστή μπορεί νὰ βρεθῆ στὴν ἄρσι, ὅπως στὰ ἐξῆς παραδείγματα:

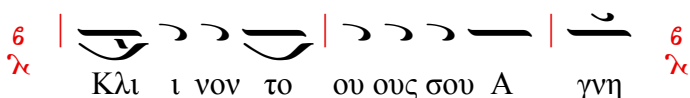
Ἄν καὶ μερικοὶ παρουσιάζουν τὸ τελευταῖο ὡς παράδειγμα τῆς μονόχρονης πεταστῆς στὴν ἄρσι, ὁ Γεώργιος Χατζηθεοδώρου πιστεύει ὅτι σὲ τέτοιες περιπτώσεις ὀρθότερο εἶναι νὰ τεθῆ ἢ πρώτη πεταστή στὴν θέσι, ἀλλάζοντας τὸ ρυθμὸ ὡς ἐξῆς:

10. Όταν ο έτεροσύλλαβος κατιών χαρακτήρας προηγείται από πολλούς ανιόντες χαρακτήρες, ο τελευταίος ανιών χαρακτήρας συχνά γράφεται ως όλιγον με αντικένωμα ή ως όλιγον που συνδέεται με όμαλόν σε έγγοργο ίσον.

11. Το ψηφιστόν μπορεί επίσης να τεθῆ σε χαρακτήρα που είναι στην ἄρσι, όπως στο έξῆς παράδειγμα:

Καὶ ὁμως, κατὰ τὴν γνώμη τοῦ Κωνσταντίνου Πανᾶ,^{*} ὀρθότερο θὰ ἦταν νὰ γραφῆ αὐτὸ τὸ παράδειγμα ὡς ἐξῆς:

12. α) Στὴν ἀνάβασι δύο φωνῶν με ὀλίγον, τὸ κέντημα τίθεται δεξιὰ ἀπὸ τὸ ὀλίγον ἐκτὸς ἀν ἀκολουθῆ κατιών χαρακτήρας, ὅποτε τὸ κέντημα τίθεται κάτω ἀπὸ τὸ ὀλίγον.

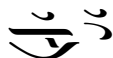
β) Ἀλλὰ ὅταν ἡ ἀνάβασις δύο φωνῶν εἶναι στὴν ἄρσι, τὸ κέντημα τίθεται κάτω ἀπὸ τὸ ὀλίγον, ἀκόμα καὶ ὅταν δὲν ἀκολουθεῖ κατιών χαρακτήρας.

γ) Ὄταν ἡ ἀνάβασις δύο φωνῶν συνοδεύεται με κλάσμα, τὸ κέντημα τίθεται δεξιὰ ἀπὸ τὸ ὀλίγον (καὶ τὸ κλάσμα πάνω ἀπὸ τὸ ὀλίγον) ἄσχετα με τὸ ποιὸς χαρακτήρας ἀκολουθεῖ.

δ) Ὄταν ὁμως ἡ ἀνάβασις δύο φωνῶν με κλάσμα ἔχει καὶ ψηφιστόν, τὸ κέντημα πάντοτε τίθεται κάτω ἀπὸ τὸ ὀλίγον.

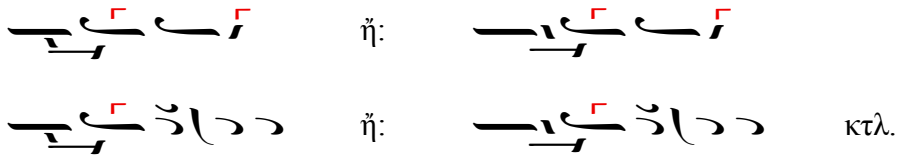

^{*} Πανᾶ, Κωνσταντίνου Ι., *Θεωρία, Μέθοδος καὶ Ὄρθογραφία τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, Ἀθῆναι, ἔκδοσις πρώτη, 1970, σελ. 162.

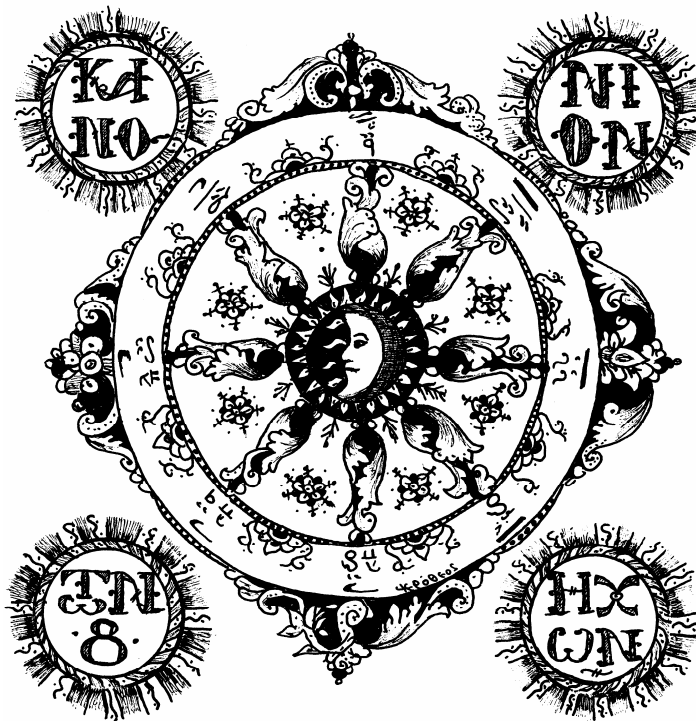
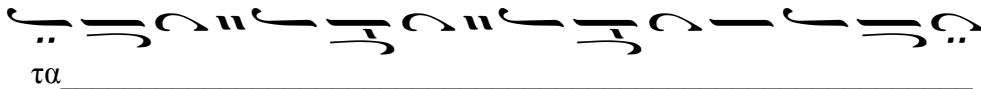
ε) Όταν ή ανάβασις δύο φωνῶν έχει διπλή ή τριπλή, τὸ κέντημα πάντοτε τίθεται δεξιά ἀπὸ τὸ ὀλίγον, ἀκόμα καὶ ἂν ἀκολουθῆ κατιῶν χαρακτήρας.

13. Όταν ή ανάβασις δύο φωνῶν συνδέεται με ἕνα ἴσον, ὁ προηγούμενος κανόνας δὲν ἰσχύει, ὅποτε τὸ κέντημα μπορεῖ νὰ γραφῆ εἴτε κάτω ἀπὸ τὸ ὀλίγον εἴτε δίπλα στὸ ὀλίγον.

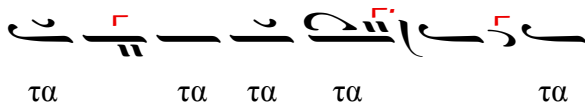

14. Όταν ὁμοσύλλαβο ἐλαφρὸν ἀκολουθεῖ τὸ ὀλίγον, τὸ ὀλίγον γράφεται με ἀντικένομα.

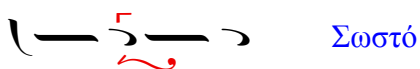
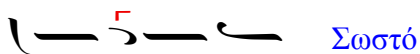
Κανόνες για τὸ Ὀλίγον

15. Ὄταν ὁ τελευταῖος ἀπὸ πολλοὺς ἀνιόντες χαρακτῆρες ἔχει κλάσμα, θὰ γραφῆ ὡς ὀλίγον ἐὰν ἀκολουθῆ μόνο ἓνας κατιῶν χαρακτῆρας, ἢ ὡς πεταστή ἐὰν ἀκολουθοῦν δύο ἢ περισσότεροι κατιόντες χαρακτῆρες.

16. Ὄταν γράφεται φθορὰ στὴ συμπλοκὴ ὀλίγου, ὑψηλῆς καὶ κεντημάτων, ἡ φθορὰ γράφεται ἀπὸ κάτω ὅταν ἰσχύη γιὰ τὸ ὀλίγον ($\frac{\text{w}}{\text{o}}$) καὶ ἀπὸ πάνω ὅταν ἰσχύη γιὰ τὰ κεντήματα ($\frac{\text{w}}{\text{f}}$). Ὄταν ὁμοῦς αὐτὴ ἡ συμπλοκὴ ἔχη καὶ ψηφιστόν, ἡ φθορὰ πρέπει νὰ τεθῆ ἀπὸ πάνω, ἀκόμα ὅταν ἰσχύη γιὰ τὸ ὀλίγον ($\frac{\text{w}}{\text{f}}$).

17. Στὴ συμπλοκὴ: βαρεῖα, ἔγγοργος ἀπόστροφος καὶ ὀλίγον, ἡ ἀπόστροφος γράφεται μὲ σύνδεσμο (ἔτερον) μόνο ὅταν κατιῶν χαρακτῆρας ἀκολουθεῖ τὸ δεῦτερο ὀλίγον.

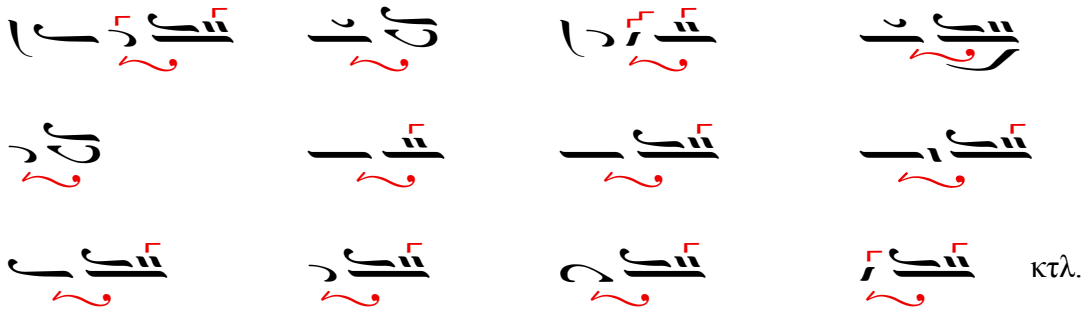
Ἀλλὰ ἡ ἐξῆς συνηθισμένη θέσις ἀποτελεῖ ἐξαιρέσι σὲ αὐτὸν τὸν κανόνα:

18. Γιὰ νὰ τονισθῆ ἡ ἀπόστροφος ἢ τὸ ἴσον πὺ συνοδεύεται ἀπὸ ἴσον, γράφεται πάνω ἀπὸ ὀλίγον. (Αὐτὸ συμβαίνει σπανίως)

19. Οί ἐξῆς συμπλοκῆς ἐπίσης πρέπει νά γραφοῦν μέ σύνδεσμο ὅταν οἱ χαρακτῆρες εἶναι ὁμοσύλλαβοι:

20. Ὄταν τὸ ψηφιστὸν γράφεται κάτω ἀπὸ κατιόντα χαρακτήρα, μπαίνει ὀλίγον στὴ μέση γιὰ "στήριγμα":

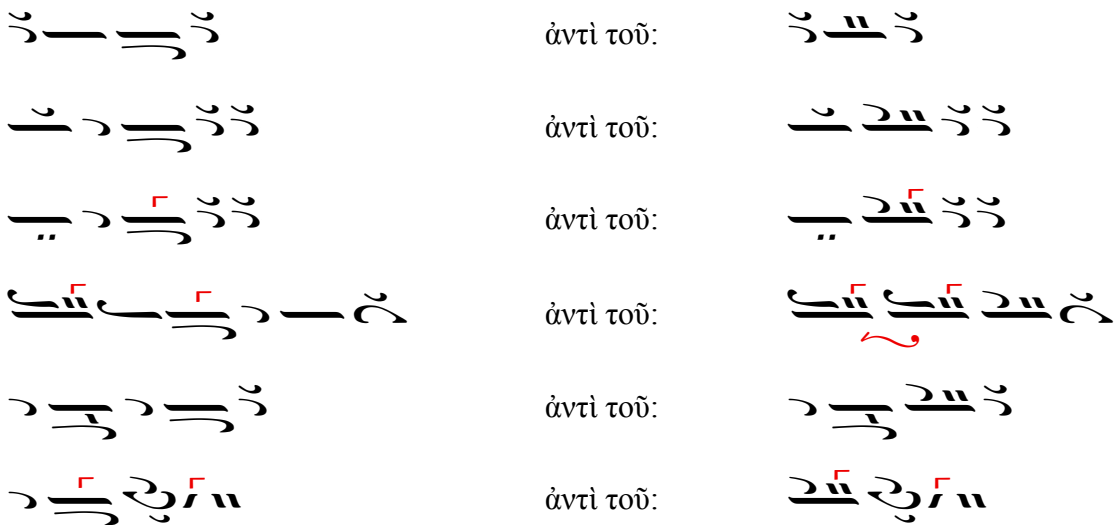
21. Ἡ ἐξῆς θέσις συνήθως γράφεται μέ ψηφιστόν:

Ὁ Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ ὁμως, ἔγραφε αὐτὴν τὴν θέσι μέ ἀντικένωμα:

Καὶ γενικά, ὁ Χουρμούζιος προτιμοῦσε τὸ ὀλίγον μέ ἀντικένωμα, ἐνῶ ὁ Γρηγόριος ὁ Πρωτοψάλτης καὶ ἄλλοι προτιμοῦσαν τὰ κεντήματα πάνω ἀπὸ τὸ ὀλίγον. Ἐγραφε:

κτλ.

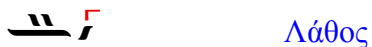

Κανόνες για τὰ Κεντήματα

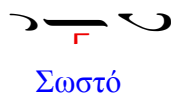
22. Τὰ κεντήματα ποτέ δὲν ἔχουν δική τους συλλαβή (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωσηι τῶν κρατημάτων) καὶ ποτέ δὲν βρίσκονται στὴν θέση.
23. Ὅταν τὰ κεντήματα τίθενται κάτω ἀπὸ τὸ ὀλίγον, αὐτὴ ἢ συμπλοκὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη ἴδια συλλαβή (ἀφοῦ σ' αὐτὴν τὴν συμπλοκὴ ἐκτελοῦνται πρῶτα τὰ κεντήματα καὶ ἀφοῦ τὰ κεντήματα ποτέ δὲν ἔχουν ἴδια συλλαβή).

24. Τὰ κεντήματα δὲν μποροῦν νὰ γραφοῦν πρὶν ἀπὸ τὸ συνεχὲς ἐλαφρὸν ἢ τὴν ἔγγοργη ὑπορροή. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, κεντήματα πάνω ἀπὸ τὸ ὀλίγον δὲν μποροῦν νὰ γραφοῦν πρὶν ἀπὸ τὸ συνεχὲς ἐλαφρὸν ἢ τὴν ἔγγοργη ὑπορροή. Σὲ τέτοια περίπτωσηι, ἀντικαθίστανται τὰ κεντήματα ἀπὸ τὸ ὀλίγον μὲ ψηφιστόν.

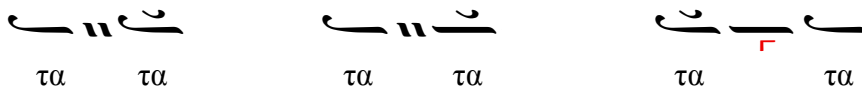
25. Ἐγγοργα κεντήματα πρέπει νὰ γραφοῦν ὡς ἔγγοργο ὀλίγον ὅταν ἀκολουθῆ πεταστή.

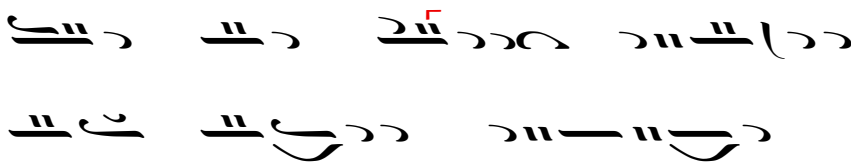
26. Γιὰ νὰ μὴν γραφοῦν τρία κεντήματα μαζί, τὰ κεντήματα ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσαν ἓνα κέντημα ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὸ ὀλίγον:

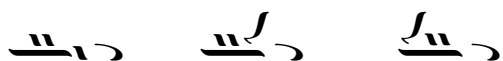
27. Ἡ ἀνάβασις μιᾶς φωνῆς μεταξὺ δύο ἴσων ἢ μεταξὺ ἴσου καὶ ὀλίγου γράφεται ὡς κεντήματα. Ὅταν ὁμοῦς αὐτὴ ἢ ἀνάβασις εἶναι ἔγγορη, γράφεται ὡς ὀλίγον:

28. Στὰ προηγούμενα παραδείγματα, τὰ κεντήματα δὲν γράφονται μαζί με τὸ ὀλίγον πάνω ἀπὸ ὀλίγον. Τὰ κεντήματα συνήθως γράφονται πάνω ἀπὸ ὀλίγον μόνο ὅταν ἀκολουθεῖ κατιῶν χαρακτήρας ἢ ἴσον με κλάσμα ἢ ἴσον με ψηφιστόν, ὄχι ὁμοῦς ὀλίγον με ψηφιστόν:

29. Παρομοίως, ὅταν ὑπάρχη ἢ ὑπερβατὴ ἀνάβασις δύο, τεσσάρων ἢ πέντε φωνῶν τὴν ὁποῖαν ἀκολουθοῦν κεντήματα καὶ κατιῶν χαρακτήρας, τὰ κεντήματα γράφονται πάνω ἀπὸ τὸ ὀλίγον:

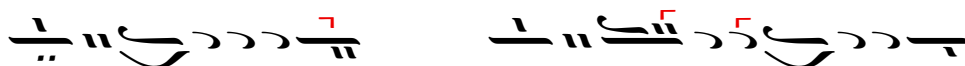
Ἀλλὰ οἱ ὑπερβατέες ἀναβάσεις τριῶν, ἕξι καὶ περισσοτέρων φωνῶν δὲν μποροῦν νὰ γραφοῦν με κεντήματα πάνω ἀπὸ τὸ ὀλίγον, διότι τὰ κεντήματα θὰ ἦταν πολὺ κοντὰ στὸ κέντημά τους, ὁπότε θὰ προκαλοῦσε σύγχυσι.

 λάθος

Γιὰ αὐτὸν τὸν λόγο, σὲ τέτοιες περιπτώσεις, τὰ κεντήματα ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὸ ὀλίγον.

30. Ἡ ἀνάβασις μιᾶς φωνῆς ὕστερα ἀπὸ ὑπερβατὴ ἀνάβασι τριῶν φωνῶν καὶ πρὶν ἀπὸ ἴσον ποὺ τονίζεται γράφεται ὡς κεντήματα καὶ ὄχι ὡς ὀλίγον.

31. Ἐγγοργα κεντήματα πρέπει νὰ τεθοῦν πάνω ἀπὸ ἓνα ὀλίγον ὅταν προηγεῖται ἴσον.

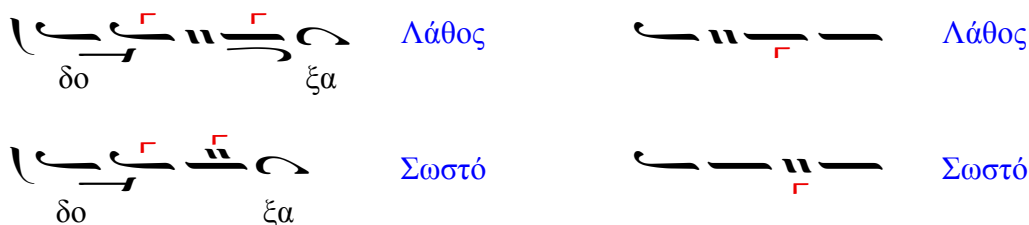
32. Μια άπλη πρέπει να γραφή δεξιά από τὸ γοργὸν στὶς ἐξῆς θέσεις:

33. Τὰ κεντήματα δὲν τίθενται πάνω ἀπὸ τὸ ὀλίγον ὅταν βρίσκονται στὴν ἄρσι ἐνὸς διγόργου ἢ τριγόργου, ἔστω καὶ ἂν ἀκολουθῆ κατιῶν χαρακτήρας.

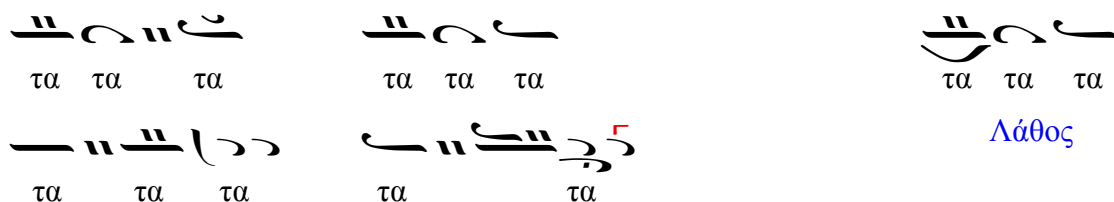
34. Ὁ ἐγγοργος χαρακτήρας δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ προηγήται οὔτε νὰ ἀκολουθῆται ἀπὸ κεντήματα.

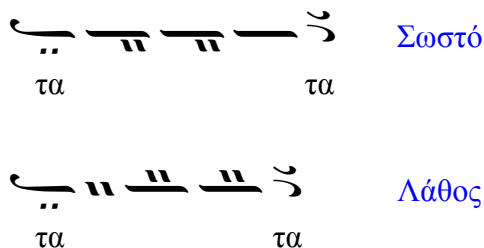
35. Κατὰ τοὺς νεωτέρους, ὅταν ἡ διάρκεια τῶν κεντημάτων χρειάζεται νὰ ἐπεκταθῆ, ἀκολουθοῦνται ἀπὸ τὸ ἴσον καὶ συνδέονται μὲ τὸ ὑφέν.

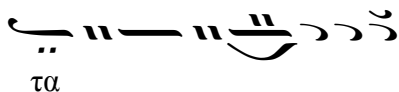
36. Ὅταν τὰ κεντήματα γράφονται πάνω ἀπὸ τὸ ὀλίγον τὸ ὁποῖον βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὸ ψηφιστόν, ἡ ἐνέργεια τοῦ ψηφιστοῦ ἰσχύει γιὰ τὰ κεντήματα. Γιὰ αὐτὸν τὸν λόγο, αὐτὴ ἢ συμπλοκὴ χαρακτήρων δὲν μπορεῖ νὰ ἀκολουθῆται ἀπὸ μόνον ἓνα κατιόντα χαρακτήρα ἢ ἀπὸ ἓνα ἄχρονο χαρακτήρα (π.χ. βαρεῖα, ἀντικένωμα, κτλ.) ἀφοῦ τὸ ψηφιστόν δὲν μπορεῖ νὰ γράφεται πρὶν ἀπὸ μόνον ἓνα κατιόντα χαρακτήρα ἢ πρὶν ἀπὸ ἓνα ἄχρονο χαρακτήρα.

37. Ὅταν τὸ μέλος ἔχει μιὰ συνεχῆ ἀνάβασιν, γράφεται μὲ ὀλίγα καὶ κεντήματα ἐναλλάξ. Τὰ κεντήματα πρέπει νὰ γραφοῦν κάτω ἀπὸ τὰ ὀλίγα καὶ ὄχι ἀπὸ πάνω.

38. Όταν όμως ο πρώτος κατιών χαρακτήρας μετά από πολλούς ανιόντας χαρακτήρες είναι ισόχρονος με αυτούς, τα πρώτα κεντήματα δεν γράφονται κάτω από το όλιγον, τα δε τελευταία κεντήματα τίθενται πάνω από το όλιγον με ψηφιστόν από κάτω.

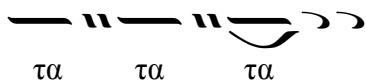
τα

Το έξιης παράδειγμα είναι επίσης σωστό:

τα

39. Όταν όμως υπάρχουν ζεύγη από ανιόντας χαρακτήρες, με μιὰ συλλαβή για κάθε ζεύγος, τα κεντήματα δεν γράφονται πάνω από τα όλιγα.*

τα τα τα

40. Τα κεντήματα δεν γράφονται ποτέ μετά από έγγοργη απόστροφο (λόγω του κανόνα 34).

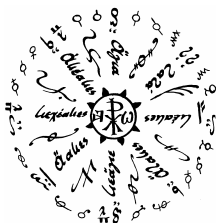
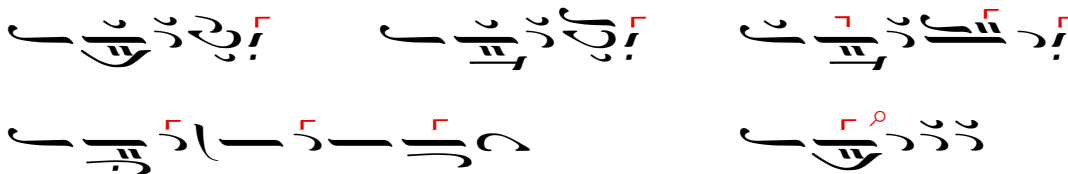

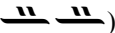
Λάθος

Σωστό

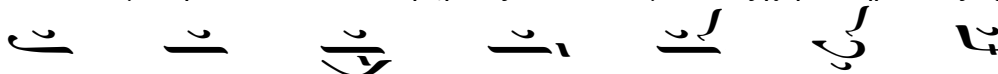
41. Όταν τα κεντήματα βρίσκονται κάτω από το όλιγον, οποιοσδήποτε άχρονος χαρακτήρας επηρεάζει το όλιγον και όχι τα κεντήματα.

* Αν και ο Χουρμούσιος Χαρτοφύλαξ τηρούσε αυτόν τον κανόνα, ο Γρηγόριος ο Πρωτοψάλτης και ο Θεόδωρος ο Φωκαεύς δεν τον τηρούσαν. Δηλαδή, σε αυτό το παράδειγμα, θα έγραφαν και τα δύο κεντήματα πάνω από τα όλιγα. ( )

Κανόνες για τὸ Κλάσμα

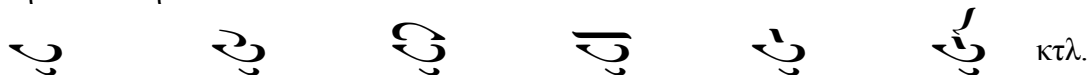
42. Τὸ κλάσμα πρέπει νὰ τοποθετηθῆ στὶς κάτωθι συμπλοκὲς χαρακτήρων ὡς ἐξῆς:

43. Τὸ κλάσμα μπορεῖ νὰ τοποθετηθῆ εἴτε ἀπὸ πάνω εἴτε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν ὑπερβατὴ ἀνάβασι τριῶν καὶ πέντε φωνῶν, ἀλλὰ ὅταν ὑπάρχη ὁμαλὸν κάτω ἀπὸ τὸ ὀλίγον, τὸ κλάσμα πρέπει νὰ τοποθετηθῆ πάνω ἀπὸ τὸ ὀλίγον. Τὰ ἐξῆς παραδείγματα εἶναι σωστά:

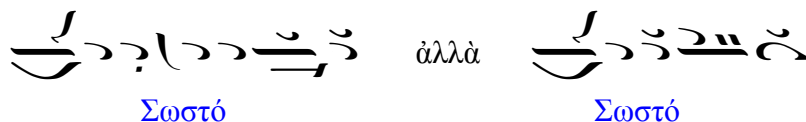
44. Ὅταν ἡ πεταστὴ γράφεται μὲ κλάσμα τὸ κλάσμα πάντοτε τοποθετεῖται ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν πεταστὴ.

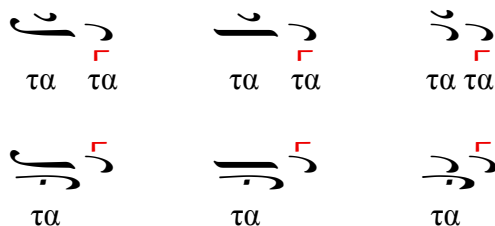
45. Ἡ ἀπλὴ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ κλάσματος στὶς ἐξῆς περιπτώσεις:

46. Ἐπίσης ἡ ἀπλὴ γράφεται ἀντὶ τοῦ κλάσματος ὅταν ἀκολουθῆ βαρεῖα:

47. Ὅταν ἓνα δίχρονο ἴσον (ἢ ὀλίγον) συνοδεύεται ἀπὸ ἔγγοργη ἀπόστροφο, τὸ ἴσον γράφεται μὲ κλάσμα ὅταν ἡ ἀπόστροφος εἶναι ἑτεροσύλλαβη. Ἄλλοιῶς, τὸ ἴσον γράφεται μὲ ἀπλὴ καὶ ἀντικένωμα.

48. Τὸ κλάσμα τίθεται πάνω ἀπὸ τὸ ἐλαφρὸν μόνο ὅταν δὲν ἔχει ἄχρονο χαρακτήρα (ὅπως τὴν πεταστὴ ἢ τὸ ψηφιστόν).

49. Τὸ κλάσμα πάντοτε τίθεται πάνω ἀπὸ τὴν ἀπόστροφο. Ἀλλὰ ὅταν ἡ ἀπόστροφος ἔχει ψηφιστόν, τότε τὸ κλάσμα μπορεῖ νὰ γραφῆ ἢ ἀπὸ πάνω ἢ ἀπὸ κάτω.

Κανόνες για τὸ Γοργόν

50. Τὸ γοργὸν τίθεται πάνω ἀπὸ σύνθετους χαρακτήρες:

συνήθως ὁμως τίθεται καὶ κάτω ἀπὸ ἀπλοῦς χαρακτήρες:

Ἀλλὰ τὸ γοργὸν πάντοτε τίθεται πάνω ἀπὸ τὴν ὑπορροή, καὶ πάνω ἀπὸ τὴν ἀπόστροφο πὺ ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἄλλη ἀπόστροφο ἢ ἀπὸ συνεχῆς ἔλαφρον. Ἀλλὰ ὅταν μιὰ ἔγγορη ἀπόστροφος ἀκολουθεῖται ἀπὸ ὑπορροή, τὸ γοργὸν γράφεται κάτω ἀπὸ τὴν ἀπόστροφο:

Τὸ γοργὸν τίθεται πάνω ἀπὸ ἀπλοῦς χαρακτήρες, ὅταν ἀκολουθοῦνται ἀπὸ χαρακτήρα πὺ ἔχει ἀντικένωμα, πεταστή ἢ βαρεῖα:

51. Τὸ γοργὸν δὲν μπορεῖ νὰ τεθῆ σὲ πεταστή ἢ σὲ ὀλίγον πὺ ἔχει ψηφιστόν. Ὅποτε κανένα ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα δὲν μποροῦν νὰ γραφοῦν μὲ γοργόν:

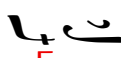
52. Μιὰ ἐξαιρέσις στὸν προηγούμενο κανόνα εἶναι τὸ γοργὸν πὺ γράφεται πάνω ἀπὸ τὸ ὀλίγον πὺ ἔχει ἀπὸ κάτω κεντήματα καὶ ψηφιστόν:

53. Τὸ γοργὸν μπορεῖ νὰ γραφῆ μαζί μὲ τὴ διπλῆ μόνο σὲ ἀπόστροφο, καὶ ὄχι σὲ ἔλαφρον ἢ σὲ χαμηλή.

 Σωστό

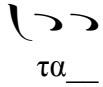
 Λάθος. Πρέπει νὰ γραφῆ ἔτσι:

 Λάθος. Πρέπει νὰ γραφῆ ἔτσι:

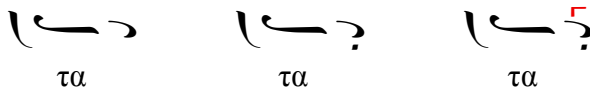
* Τὸ παράδειγμα ἑνὸς ὀλίγου μὲ γοργὸν ἀπὸ πάνω στὸν κανόνα 8 ἀποτελεῖ ἐξαιρέσι αὐτοῦ τοῦ κανόνα. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐξαιρέσις εὐκολὰ δικαιολογεῖται μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὀλίγον ἦταν σύνθετος χαρακτήρας τοῦ ὁποῖου ἀφαιρέθηκε τὸ ἀντικένωμα.

Κανόνες για τη Βαρεΐα

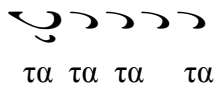
54. Δύο συνεχόμενες όμοσύλλαβες απόστροφος συνήθως παίρνουν βαρεΐα, ασχέτως αν τονίζεται ή συλλαβή.

 τα _

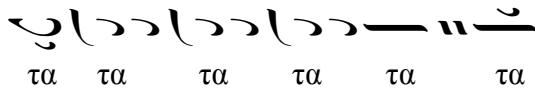
55. Παρομοίως, τὸ ἴσον μετὰ τὸ ὁποῖο ἀκολουθεῖ μία όμοσύλλαβη απόστροφος πρέπει νὰ πάρη βαρεΐα, ασχέτως αν τονίζεται ή συλλαβή. Ἡ απόστροφος μπορεῖ νὰ ἔχη καὶ ἀπλή καὶ γοργόν.

 τα   τα   τα

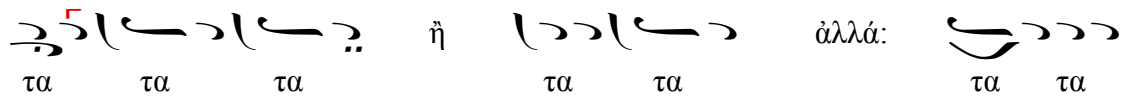
56. Ὄταν ὁμως συνεχόμενες απόστροφος δὲν ἔχουν μία συλλαβή για τὸ κάθε ζευγος απόστροφων, δὲν γράφονται βαρεΐες:

 τα τα τα τα

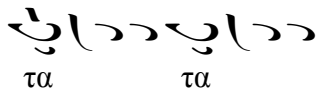
57. Παρομοίως ὅταν ἔχουμε παραπάνω από δύο ζεύγη όμοσύλλαβων απόστροφων, ή βαρεΐα γράφεται πριν από κάθε ζεύγος.

 τα τα τα τα τα τα

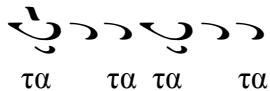
58. Ἐπίσης, ζεύγη από ἴσον καὶ απόστροφο παίρνουν βαρεΐες ὅταν εἶναι όμοσύλλαβα.

 τα τα τα   ή   τα τα   ἀλλά: τα τα

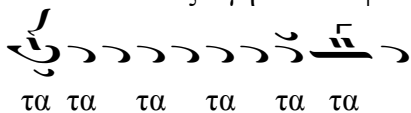
59. Ἐπίσης, ή βαρεΐα τίθεται πριν από ζεύγη απόστροφων ὅταν προηγῆται από όμοσύλλαβη πεταστή.

 τα τα

60. Ἀλλά στο προηγούμενο παράδειγμα, ἐάν ή δεύτερη απόστροφος εἶναι ἑτεροσύλλαβη, δὲν τίθεται βαρεΐα.

 τα τα τα

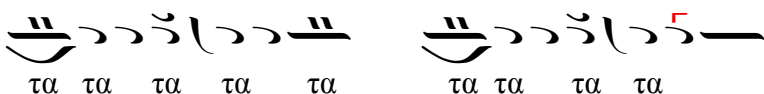
61. Ἐπὶ πλέον, βαρεῖες δὲν τίθενται πρὶν ἀπὸ ζεύγη ἀποστρόφων ὅταν μία ἀπόστροφος ἀκολουθεῖ τὰ ζεύγη ἀποστόφων.

62. Ἐπίσης δὲν τίθενται βαρεῖες ὅταν οἱ ἀπόστροφοι δὲν ἔχουν μία συλλαβὴ γιὰ κάθε ζεῦγος ἀπὸ ἀποστρόφους.

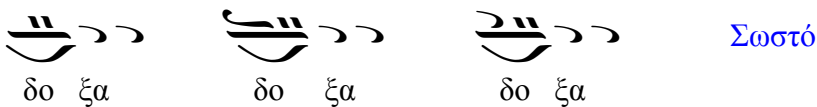
63. Ἀλλὰ ὅταν ὑπάρχουν πολλές ἀπόστροφοι συνεχόμενες, ἡ βαρεῖα πρέπει νὰ τεθῆ πρὶν ἀπὸ τὶς δύο τελευταῖες ἀποστρόφους ἐὰν ἔχουν δική τους συλλαβή.

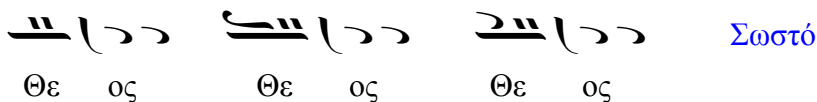
64. Ἡ βαρεῖα δὲν γράφεται μετὰ ἀπὸ χαρακτήρα μὲ ψηφιστόν. Ἐπομένως οἱ ἐξῆς συμπλοκές:

μποροῦν νὰ τονισθοῦν μὲ ψηφιστόν κάτω ἀπὸ τὸ ὀλίγον ὅταν καὶ οἱ τέσσερις χαρακτήρες εἶναι ὁμοσύλλαβοι ἢ ὅταν οἱ πρῶτοι δύο χαρακτήρες συνδέονται μὲ τονισμένη συλλαβή:

Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ συμπλοκές γράφονται μὲ βαρεῖες ὅταν οἱ πρῶτοι δύο χαρακτήρες δὲν συνδέονται μὲ τονισμένη συλλαβὴ καὶ ὅταν οἱ δύο ἀπόστροφοι ἔχουν δική τους συλλαβή:

Ἔτσι αὐτὴ ἡ συμπλοκὴ ποτὲ δὲν γράφεται καὶ μὲ ψηφιστόν καὶ μὲ βαρεῖα:

65. Παρομοίως, ή βαρεΐα δέν γράφεται μετά από χαρακτήρα με άντικένωμα.

— ㄱ̣ Σωστό

ㄴ̣ ㄹ̣ ㄱ̣ Λάθος. Πρέπε νά γραφή έτσι: ㄴ̣ ㄹ̣ ㄱ̣

66. Η πεταστή με κλάσμα συνοδεύεται με βαρεΐα όταν ακολουθοῦν δύο όμοσύλλαβες απόστροφοι. Όταν όμως ακολουθοῦν τρεΐς απόστροφοι παραλείπεται ή βαρεΐα.

ㄷ̣ ㄷ̣
τα τα

ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣
τα τα τα

ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣
τα τα τα τα τα

67. Η κάτωθι συνηθισμένη θέσις γράφεται με βαρεία, ακόμα και όταν ό χαρακτήρας μετά την βαρεία δέν είναι τονισμένη συλλαβή.

ㄴ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣
θε ος

68. Όταν όμως οί χαρακτήρες στη προηγούμενη θέσι συνδέονται με τρεΐς συλλαβές, ή βαρεία άντικαθίσταται από πεταστή (και ή ύπορροή άντικαθίσταται από τó συνεχές έλαφρόν).

ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣
αν θρω πως

ή

ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣
αν θρω πως

69. Στα ακόλουθα παραδείγματα με όμαλόν, ή βαρεία πρέπει νά γραφή πριν από τόν πρώτο χαρακτήρα. Σημειωτέον ότι όταν ένας χαρακτήρας με όμαλόν προηγείται από την βαρεία, δέν είναι άπαραΐτητο νά ακολουθήση κατιών χαρακτήρας.

ㄴ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣

ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ κτλ.

Τά προηγούμενα παραδείγματα ισχύουν με γοργά:

ㄴ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣

ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ ㄷ̣ κτλ.

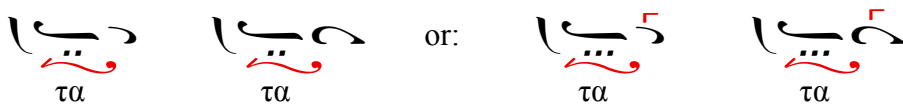
70. Η βαρεία χρησιμοποιείται επίσης όταν τὰ κάτωθι κλάσματα γράφονται αναλυτικά:

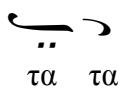
71. Η βαρεία γράφεται και πριν από χαρακτήρες που έχουν διπλή ή τριπλή και σύνδεσμο.

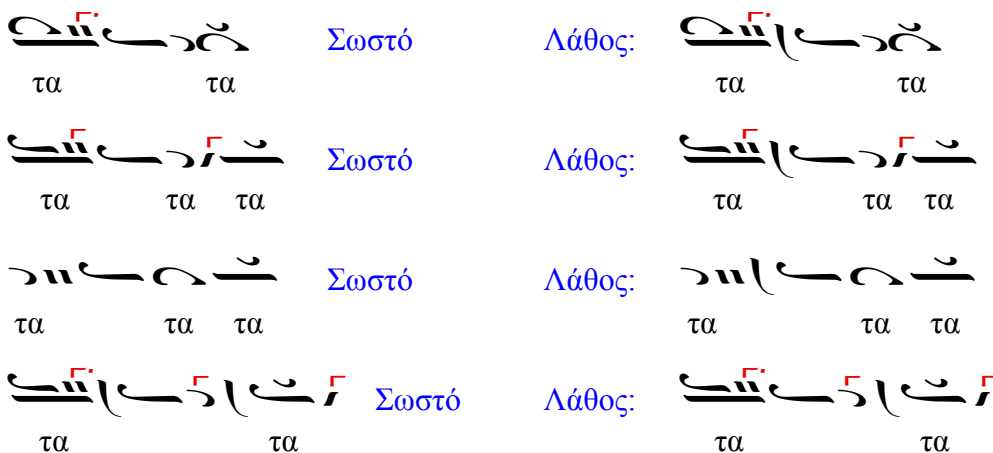
72. Παρομοίως, όταν τὸ ἴσον (ἢ τὸ ὀλίγον) με ἀντικένωμα και ἀπλή ($\frac{\text{τα}}{\text{τα}}$) χρειάζεται να διαρκέσει περισσότερο χρόνο, τὸ ἴσον παίρνει βαρεία και σύνδεσμο:

73. Ἀλλὰ στὰ προηγούμενα παραδείγματα, δὲν χρησιμοποιεῖται οὔτε βαρεία οὔτε σύνδεσμος ὅταν ὁ κατιῶν χαρακτήρας εἶναι ἑτεροσύλλαβος.

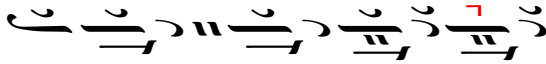
74. Η βαρεία δὲν γράφεται πριν από τὸ ἴσον που συνοδεύεται ἀπό συνεχές ἐλαφρὸν ἢ πριν ἀπὸ ἑτεροσύλλαβο ἴσον.

Κανόνες για τὸ Ὁμαλόν

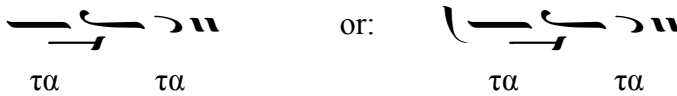
77. Τὸ ὀλίγον μὲ κλάσμα παίρνει ὀμαλὸν μόνο ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ ἀπόστροφο καὶ κεντήματα ἢ ἀπὸ κλάσμα.

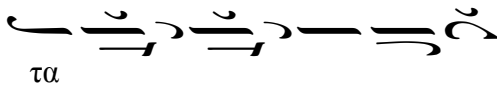
78. Ὄταν τὸ ὀλίγον (ἢ τὸ ἴσον) μὲ κλάσμα ἀκολουθῆται ἀπὸ μόνο μία ἀπόστροφο μὲ κλάσμα, τὸ ὀλίγον γράφεται μὲ ὀμαλόν, ἐκτὸς ἂν δεν χρειαστῆ τραχύτητα ἢ τονισμὸ τὸ ὀλίγον.

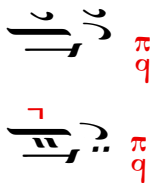
79. Ὄταν ἡ ἀπόστροφος δὲν ἔχη κλάσμα, τὸ κλάσμα ἀπὸ τὸ ὀλίγον μπορεῖ νὰ ἀφαιρεθῆ καὶ νὰ ἀντικατασταθῆ μὲ ἴσον πού συνδέεται μὲ τὸ ὀλίγον καὶ μὲ ὀμαλόν. Μπορεῖ νὰ προηγηθῆ βαρεῖα.

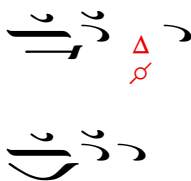
80. Τὸ ὀλίγον μὲ ὀμαλόν μπορεῖ νὰ ἀκολουθῆται καὶ ἀπὸ μόνο μία ἀπόστροφο χωρὶς κλάσμα.

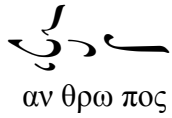
81. Ὄταν ἓνα δίχρονο ὀλίγον ἀκολουθῆται ἀπὸ μόνο μία ἀπόστροφο μὲ κλάσμα ἢ διπλῆ πρὶν ἀπὸ μία μαρτυρία (δηλ. σὲ ἐντελῆ ἢ μερικὴ κατάληξι), τὸ ὀλίγον γράφεται μὲ ὀμαλόν, ἔστω καὶ ἂν ἐκείνη ἢ συλλαβὴ δὲν τονίζεται.

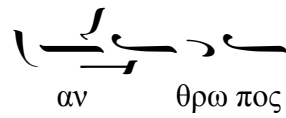
82. Ὄταν δὲν γίνεται κατάληξι μετὰ τὴν ἀπόστροφο, τὸ ὀμαλὸν ἀντικαθίσταται ἀπὸ ψηφιστόν.

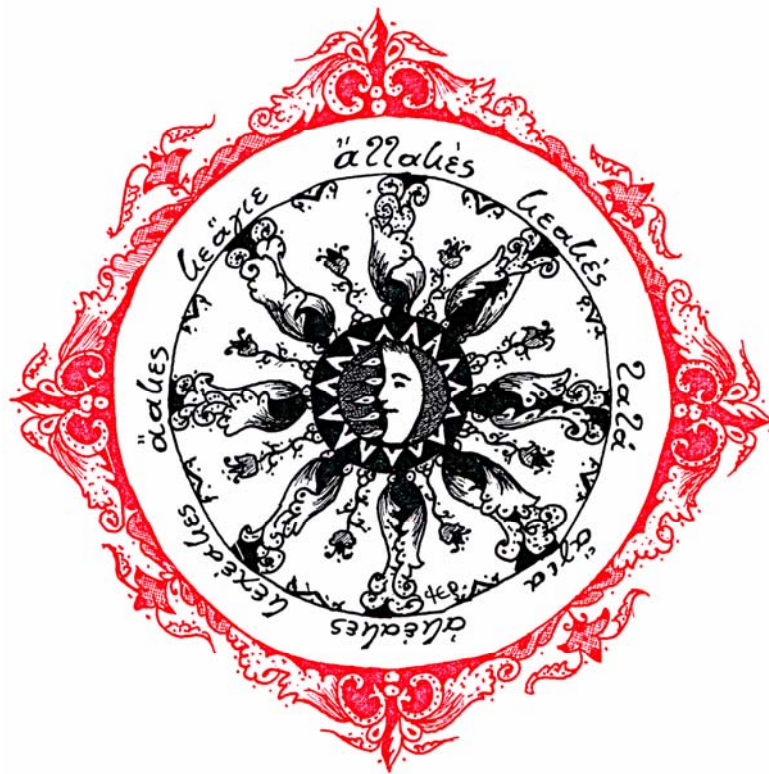
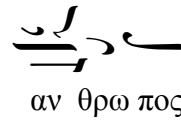
83. Η δίχρονη πεταστή δὲν μπορεῖ νὰ γραφῆ πρὶν ἀπὸ μόνο ἓνα κατιόντα χαρακτήρα. Σὲ τέτοια περίπτωσι, ἀντικαθίσταται ἡ πεταστή ἀπὸ ὀλίγον μὲ βαρεῖα καὶ ὀμαλὸν μὲ ἴσον.

Λάθος. Πρέπει νὰ γραφῆ ὡς ἐξῆς:

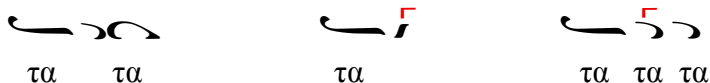

ἢ ὡς ἐξῆς:

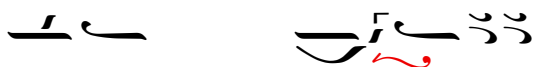

Κανόνες για την Ύπορροή και τὸ Συνεχὲς Ἐλαφρόν

84. Ἡ ἐπιλογή τῆς ἔγγοργης ὑπορροῆς ἢ τοῦ συνεχοῦς ἐλαφροῦ ἢ δύο ἀποστρόφων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς συλλαβές:

85. Ἡ ὑπορροή τίθεται πάνω σὲ ὀλίγον ὅταν ἀκολουθῆ ἴσον (αὐτὸ συμβαίνει σπανίως), ἐκτὸς ἂν συνδέεται μὲ τὸ ἴσον μὲ σύνδεσμο.

86. Ὅταν κεντήματα ἀκολουθοῦν τὴν ὑπορροή, τίθενται πάνω ἀπὸ ὀλίγον ὅταν ἀκολουθῆ κατιὼν χαρακτήρας.

87. Ὅταν ἓνας ἀνιὼν χαρακτήρας χωρὶς κλάσμα ἀκολουθῆται ἀπὸ ἔγγοργη ὑπορροή ἢ ἀπὸ συνεχὲς ἐλαφρόν, ὁ ἀνιὼν χαρακτήρας πρέπει νὰ εἶναι ὀλίγον μὲ ψηφιστόν ἢ πεταστή, ἀσχέτως ἂν τονίζεται ἐκείνη ἢ συλλαβή, καὶ ἀσχέτως ἂν εἶναι στὴν ἄρσι ἢ στὴν θέσι.

88. Τὸ ψηφιστόν ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ τεθῆ στὴν ἐξῆς θέσι:

89. Ἐπίσης, ἡ πεταστή χρησιμοποιεῖται ἀντὶ ὀλίγου σὲ δίχρονο χαρακτήρα πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπορροή. Ἀλλὰ ὅταν ἡ ὑπορροή ἀκολουθῆται ἀπὸ κατιόντα χαρακτήρα, ἡ πεταστή ἀντικαθίσταται ἀπὸ ὀλίγον μὲ ψηφιστόν.

90. Παρομοίως, τῆς ὑπορροῆς μὲ δίγορον μετὰ τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ ἀπόστροφος δὲν μπορεῖ νὰ προηγητῆ πεταστή. Ἄντὶ αὐτοῦ χρησιμοποιεῖται ὀλίγον μὲ ψηφιστόν.

 Λάθος

 Σωστό

91. Ἐνας χαρακτήρας μὲ κλάσμα μετὰ τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ συνεχὲς ἑλαφρὸν πρέπει νὰ γραφῆ μὲ πεταστή:

92. Ὁ ἀνιὼν χαρακτήρας ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν ὑπορροή μὲ δίγορον γράφεται ὡς ὀλίγον, ἐκτὸς ἂν ἀκολουθητῆ ἀπὸ δίχρονο χαρακτήρα, ὅποτε γράφεται ὡς κεντήματα.

 τα τα τα τα

93. Ἡ φθορὰ τίθεται πάνω ἀπὸ τὴν ὑπορροή ὅταν ἰσχύη γιὰ τὴν πρώτη ἀπόστροφο τῆς ὑπορροῆς ( ), ἐνῶ τίθεται κάτω ἀπὸ τὴν ὑπορροή ὅταν ἰσχύη γιὰ τὴ δεύτερη ἀπόστροφο ( ).

94. Ἡ ἔγγοργη ὑπορροή συνήθως ἀκολουθεῖται ἀπὸ κεντήματα καὶ ὄχι ὀλίγον.

95. Ἀλλὰ τὸ ὀλίγον γράφεται ἀντὶ τὰ κεντήματα μετὰ ἀπὸ ἔγγοργη ὑπορροή ὅταν ὁ χαρακτήρας μετὰ τὴν ὑπορροή εἶναι δίχρονος ἢ τρίχρονος ἢ ὅταν ἔχη ἄχρονο χαρακτήρα (ὅπως τὸ ἀντικένωμα) ἢ ὅταν ὑπάρχη ἴσον μετὰ τὸν χαρακτήρα ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν ὑπορροή.

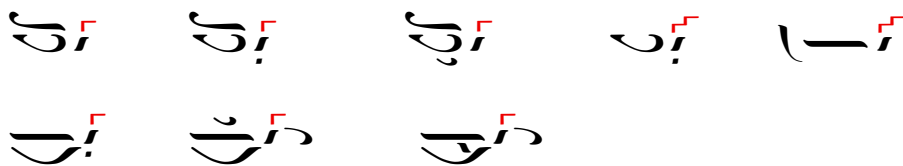

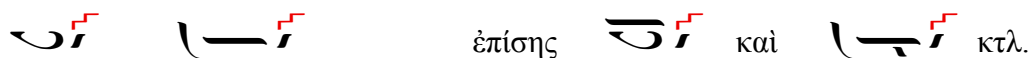
96. Τὸ ψηφιστόν δὲν μπορεῖ νὰ τεθῆ κάτω ἀπὸ τὸ ἴσον ὅταν ἀκολουθητῆ ὑπορροή ἢ συνεχὲς ἑλαφρὸν ἐκτὸς ἂν τὸ ἴσον ἔχει τονισμένη συλλαβή:

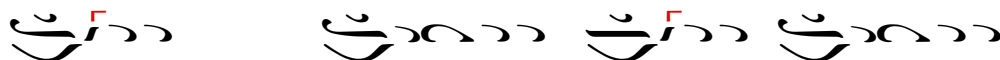
97. Ἀλλὰ ἡ πεταστή καὶ τὸ ψηφιστὸν μποροῦν νὰ γράφονται ὡς ἐξῆς μὲ τὴν ὑπορροή:

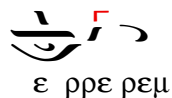
98. Ὄταν ἓνας ἀνιὼν χαρακτήρας βρίσκεται πρὶν ἀπὸ ὑπορροή μὲ δίγοργον, πρέπει νὰ γραφῆ ὡς πεταστή ἢ ὡς ὀλίγον μὲ βαρεῖα, ἐκτὸς ἂν ἡ ὑπορροή ἀκολουθῆται ἀπὸ ἀπόστροφο, ὅποτε ὁ ἀνιὼν χαρακτήρας γράφεται μὲ ψηφιστόν (βλέπε κανόνα 90).

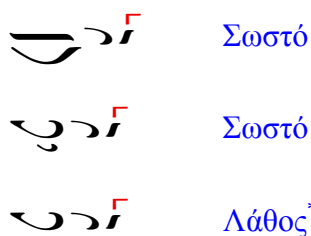
99. Ὄταν ἡ ὑπορροή ἢ τὸ συνεχές ἐλαφρὸν προηγῆται ἀπὸ δίχρονο χαρακτήρα καὶ ἀκολουθῆται ἀπὸ κατιόντα χαρακτήρα, ὁ δίχρονος χαρακτήρας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πεταστή, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἔχη ψηφιστόν.

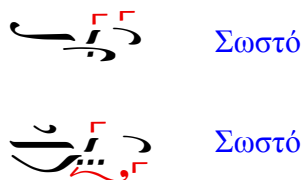
100. Ἡ ὑπορροή ποτὲ δὲν ἔχει ἴδια συλλαβή, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κρατήματα.

101. Ἡ ἀπόστροφος μετὰ τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ ὑπορροή δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη μπροστά της πεταστή, ἐκτὸς ἂν ἡ πεταστή ἔχει κλάσμα.

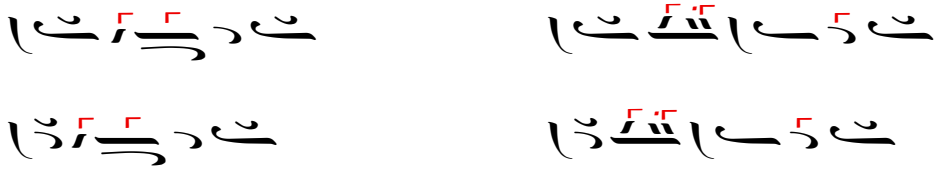
102. Ὄταν ἡ ὑπορροή μὲ ἀπλὴ συνοδεύεται ἀπὸ ἔγγοργη ὁμοσύλλαβη ἀπόστροφο, τὸ ἀντικένωμα πρέπει νὰ τεθῆ κάτω ἀπὸ τὴν ὑπορροή. Ὄταν ὁμως σὲ παρόμοια περίπτωσι ὑπάρχει διπλὴ ἢ τριπλὴ κάτω ἀπὸ τὴν ὑπορροή, ἀντὶ τοῦ ἀντικενώματος τίθεται σύνδεσμος.

* Ὁ Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ ὁμως, συχνὰ ἔγραφε αὐτὴ τὴ θέσι μὲ μονόχρονη πεταστή.

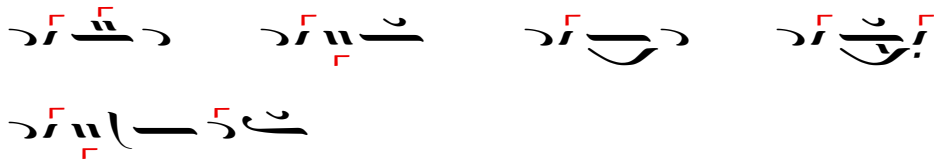
103. Ἴσον ἢ ἀπόστροφος με κλάσμα ἀκολουθούμενα ἀπὸ ἔγγοργη ὑπορροή παίρνουν μπροστά τους βαρεῖα στὴν περίπτωση τῆς ἐξῆς καταληκτικῆς γραμμῆς.

104. Ἡ βαρεῖα δὲν τίθεται πρὶν ἀπὸ μονόχρονη ἀπόστροφο ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ ὑπορροή. Ἡ μοναδικὴ ἐξαίρεσις αὐτοῦ τοῦ κανόνα εἶναι ἡ ἐξῆς θέσις τῆς παπαδικῆς:

Καὶ ὁμως, οἱ ἐξῆς παρόμοιες θέσεις δὲν γράφονται με βαρεῖα πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόστροφο:

105. Δύο κατιόντες ὁμοσύλλαβοι χαρακτῆρες ποὺ ἐκτελοῦνται γρήγορα (εἴτε λόγῳ τῆς παρουσίας διγόργου εἴτε λόγῳ τῆς γρήγορης χρονικῆς ἀγωγῆς) δὲν γράφονται ὡς δύο ἀπόστροφοι ἀλλὰ ὡς ὑπορροή.

106. Ἡ διάρκεια τῆς ὑπορροῆς ἐπεκτείνεται με τὴν ἀπλῆ, τὴν διπλῆ, ἢ τὴν τριπλῆ. Ἡ ὑπορροή γράφεται με κλάσμα μόνο ὅταν ἔχη καὶ πεταστὴ ἢ ψηφιστόν.

Ένας που μαθαίνει την ὀρθογραφία τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ὀφείλει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του ὅτι μερικὰ βιβλία Βυζαντινῆς μουσικῆς ἔχουν ὀρθογραφικὰ λάθη. Γιὰ παράδειγμα, ἀναφέρονται οἱ ἐξῆς ἐκδόσεις μὲ λάθη:

Βιβλία μὲ ἐλάχιστο σεβασμὸ πρὸς τοὺς κανόνες ὀρθογραφίας:

Τερά Ὑμνωδία, Ἰωάννου Σακελλαρίδη, Ἀθῆναι, 1914 (καὶ Brookline, 1956).

Βιβλία μὲ πολλὰ ὀρθογραφικὰ λάθη:

Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάς, Πεντηκοστάριον, Γεωργίου Ραιδεστηνοῦ, 1884, 1886.
(<http://tinyurl.com/dv9lvm>) (<http://tinyurl.com/r2pw9t>)

Βιβλία μὲ μερικὰ ὀρθογραφικὰ λάθη:

Μουσικὸς Πανδέκτης, ἔκδοσις Ἀδελφότητος Θεολόγων ἢ «ΖΩΗ», Ἀθῆναι, 8 Τόμοι.
Νέα Μουσικὴ Συλλογὴ, Νέα Μουσικὴ Κυψέλη, Ἀθανασίου Καραμάνη, Θεσσαλονίκη, 8 Τόμοι, 1955-2003.

Βιβλία μὲ λίγα ὀρθογραφικὰ λάθη:

Μουσικὸν Τριῶδιον, Θρασυβούλου Στανίτσα, Ἀθῆναι, 1969.
Μουσικὸς Θησαυρὸς τῆς Λειτουργίας, Νεκταρίου Μοναχοῦ, Ἁγιον Ὄρος, 1931, 2 Τόμοι.
Ἀναστασιματάριον, ἔκδοσις Ἀδελφότητος Θεολόγων ἢ «ΖΩΗ», Ἀθῆναι, 2002.

Τὰ πιὸ ἔγκυρα βιβλία μὲ τέλεια ὀρθογραφία εἶναι ἐκεῖνα πού περιέχουν αὐτούσια κείμενα πού ἔγραψαν οἱ Τρεῖς Διδάσκαλοι καὶ οἱ ἄμεσοι μαθητές τους. Ὡς παράδειγμα, παραθέτουμε τὸν ἐξῆς μικρὸ κατάλογο. Αὐτὰ τὰ βιβλία ἔχουν ἐπανεκδοθεῖ πρόσφατα καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ κατεβάσῃ δωρεὰν ἀπὸ τὸ ἴντερνετ. Ὑπάρχουν πληροφορίες πού βρίσκονται στό:

<http://www.stanthonysmonastery.org/music/ByzBooks.pdf>

Νέον Ἀναστασιματάριον, Πέτρου Ἐφεσίου, 1820. (<http://tinyurl.com/ywgvlc>)

Ταμεῖον Ἀνθολογίας, Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, 1824.

Εἰρμολόγιον τῶν Καταβασιῶν Πέτρου Πελοποννησίου καὶ Πέτρου Βυζαντίου, 1825. (<http://tinyurl.com/cmkswf>)

Συλλογὴ Ἰδιομέλων καὶ Ἀπολυτικίων, Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, 1831. (<http://tinyurl.com/cup7h7>)

Ἀναστασιματάριον Νέον, Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, 1832. (<http://tinyurl.com/c88thn>)

Εἰρμολόγιον Καλοφωνικόν, διορθωθὲν παρὰ Γρηγορίου Πρωτοψάλτου, 1835. (<http://tinyurl.com/dj9hlz>)

Μουσικὴ Πανδέκτη (ὄχι *Μουσικὸς Πανδέκτης*), Ἰωάννου Λαμπαδαρίου καὶ Στεφάνου Α΄

Δομεστίκου, 4 Τόμοι, 1850-1851. (ἢ "παπαδική" τοῦ Γρηγορίου Πρωτοψάλτου) (<http://tinyurl.com/coeoov>)

Αυτή ή συλλογή κανόνων ὀρθογραφίας μαζεύτηκε ἀπό τὸν Ἱερομόναχο Ἐφραίμ, καὶ βρίσκεται στὸ ἴντερνετ στὰ ἀγγλικά στὸ:

<http://www.stanthonysmonastery.org/music/ByzOrthography.pdf> καὶ στὰ ἑλληνικά στὸ:

<http://www.stanthonysmonastery.org/music/ByzOrthographyGreek.pdf>

Ἐὰν παρατηρήσετε κανένα λάθος ἢ ἔχετε κάτι νὰ προσθέσετε, σᾶς παρακαλοῦμε νὰ ἐπικοινωνήσετε μαζί μας στὸ ἐξῆς email: byzmusic@yahoo.com

Οἱ χαρακτῆρες βυζαντινῆς μουσικῆς γράφτηκαν μὲ τὴ δική μας γραμματοσειρὰ ποὺ μπορεῖτε νὰ κατεβάσετε δωρεὰν ἀπὸ τὴν ἱστοσελίδα μας στὸ:

<http://www.stanthonysmonastery.org/music/ByzMusicFonts.html>

* * *

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ κανόνες ὀρθογραφίας (ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κανόνες 2ε, 6, 12, 13, 19, 43, 44, 50, 51, 64, 68, 75, 104, καὶ 105, τοὺς ὁποίους συμπεράναμε ἀπὸ προσωπικὲς παρατηρήσεις) συλλέχθηκαν ἀπὸ τὰ ἐξῆς βιβλία:

Ἀνατολικιώτου, Διονυσίου Μπιάλλη, *Ὁ Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ καὶ ἡ Συμβολή του εἰς τὴν Μουσικὴν Μεταρρύθμισιν τοῦ 1814*, Ἀθήνα, 2003.

Κηλιτζανίδου, Παναγιώτου, *Μεθοδικὴ Διδασκαλία τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς*, Κωνσταντινούπολις, 1881.

Κυριαζίδου, Ἀγαθαγγέλου, *Αἱ Δύο Μέλισσαι*, Τόμος Β', Κωνσταντινούπολις, 1906.

Οἰκονόμου, Χαραλάμπους, *Βυζαντινῆς Μουσικῆς Χορδὴ - Θεωρητικόν*, Ἐν Ἱερᾷ Μητροπόλει Πάφου-Κύπρου, 1940.

Πανᾶ, Κωνσταντίνου Ι., *Θεωρία, Μέθοδος καὶ Ὄρθογραφία τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, Ἀθήναι, ἔκδοσις πρώτη, 1970.

Παναγιωτοπούλου, Δημητρίου, *Θεωρία καὶ Πρᾶξις τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, Ἀδελφότης Θεολόγων «Ο ΣΩΤΗΡ», Ἀθήναι, ἔκδοσις τετάρτη, 1986.

Παπαρούνη, Βασιλείου Κ., *Ἡ Θεία καὶ Ἱερὰ Λειτουργία*, (Μέρος Γ') Ἀθήναι, 1939. (<http://tinyurl.com/vgwzu6c>)

Φωκαέως, Θεοδώρου Παπαπαράσχου, *Κρηπὶς τοῦ Θεωρητικοῦ καὶ Πρακτικοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, Κωνσταντινούπολις, 1842. (<http://tinyurl.com/2b5pki>)

Χατζηθεοδώρου, Γεωργίου, *Θεωρητικόν Βυζαντινῆς Μουσικῆς - Μέρος Δεύτερον*, Ἐκδόσεις Πολυχρονάκη, Κρήτη, 2004.

Ψάχου, Σπύρου Χ., *Ἡ Θεωρία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς στὴν Πράξη*, Ἀθήνα, Β' ἔκδοσις, 2002.